

ABSZTRAKTOK

az MTA Kiválósági Együttműködési Program *Mobilitás Kutatási Centrum* elnevezésű projektjének 2018. június 21-i nyitókonferenciája előadásaihoz

1. Kovách Imre (MTA TK SZI)

Az MTA Kiválósági Együttműködési Program "Mobilitás Kutatási Centrum" projektje. Mobilitás és immobilitás a magyar társadalomban

Az előadás egyik célja a projekt fő céljainak és alprogramjainak a rövid bemutatása. Az előadás második része a mobilitás és immobilitás értelmezési lehetőségeinek az áttekintése az ezredfordulót követő időszak magyar társadalmának a változásai és azok új kutatási eredményei alapján.

2. Hajdu Gábor (MTA TK SZI) – Kristóf Luca (MTA TK SZI)

Mobilitás és társadalmi integráció

Az előadásunkban azt vizsgáljuk meg, hogy a foglalkozási, iskolai és területi mobilitás milyen kapcsolatban áll a társadalmi integráció különböző mutatóival. A társadalmi mobilitás negatív hatásainak feltételezése Sorokin munkájáig visszavezethető, aki szerint a mobilitás hatására az egyén kapcsolatai meglazulnak. Ennek megfelelően az előadásunkban kiemelten fókuszálunk a mobilitás és a társadalmi tőkéhez kapcsolódó integrációs indikátorok (erős kötések, nexusdiverzitás, részvétel, bizalom) közti kapcsolatra.

3. Gerő Márton (MTA TK SZI) – Szabó Andrea (MTA TK PTI)

Az iskolai és a foglalkozási mobilitás és a politikai hovatartozás kapcsolata a mai magyar társadalomban

A tanulmány azt vizsgálja, hogy a két mobilitási dimenzió és a politikai hovatartozás között milyen összefüggések mutathatók ki. Elsősorban arra vagyunk kíváncsiak, hogy az ideológiai hovatartozásnak, a politikai részvételnek és a pártpreferenciáknak van-e valamilyen sajátos mobilitási háttere. Hipotézisünk szerint a Fidesz politikai sikerének egyik titka, hogy vannak a mai magyar társadalomban olyan rétegek, amelyeknek ugyan kis mértékben – legfeljebb egylépcsős módon –, de megvalósul a társadalmi mobilitása (legyen az akár iskolai, vagy foglalkozási mobilitás). Az elemzés ugyanakkor tovább tudja árnyalni azt a korábbi hipotézisünket is, mely szerint a politikának önálló logikája van, a párthovatartozás kevésbé függ össze szociológiai kemény változókkal, vagyis a választói magatartás szociológiai iskolájának háttérbe szorulását további adalékokkal tudjuk bizonyítani vagy cáfolni.

4. Kőszeghy Lea (MTA TK SZI)

Lakásmobilitás és társadalmi mobilitás – helyzetkép és lehetséges kutatási témák

Az előadás bevezetéképpen röviden kitér a lakáshelyzet relevanciájára a társadalmi struktúrában elfoglalt hely szempontjából, a lakásmobilitás fő meghatározóira, valamint a lakásmobilitás és a társadalmi mobilitás kapcsolatára. Ezt követően szó lesz a magyarországi lakásrendszer néhány olyan sajátosságáról (tulajdonosi dominancia, rezidualizálódó önkormányzati bérlakásszektor, alulszabályozott magánbérlakásszektor, tulajdonorientáció a lakáspolitikai diskurzusban és intézkedésekben) amelyek fontos szerepet játszanak a lakásmobilitási folyamatok alakításában. Majd a KSH adatai ('Miben élünk?' felvétel 2015, Mikrocenzus 2016) és egyéb, részben a TK Szociológiai Intézetében végzett kutatások (Integrációs és dezintegrációs folyamatok a magyar társadalomban NKFIH 108836, Lakáshittel eladósodott családok vizsgálata NKFIH 109333) alapján összefoglalja a magyarországi lakásmobilitási minták fő jellemzőit, ahol erre lehetőség van, nemzetközi összehasonlításban. Végezetül azonosít néhány olyan, lakásmobilitással összefüggő témát, amelyek különösen relevánsak lehetnek a Mobilitás Kutatási Centrum munkájában (így: a hitelválság-okozta lakásmobilitási folyamatok, szegregáció és szegénységi migráció, a 'bérlői generáció' megjelenése, időskori lakásstratégiák, nemek közötti egyenlőtlenségek a lakáspiacon, a jelenlegi lakáshitelezési rendszer, az elmúlt évek néhány kiemelt kormányzati intézkedése, valamint az önkormányzati lakásgazdálkodás mobilitási hatásai).

5. Czibere Ibolya (DE)

Mobilitási és immobilitási formák a vidéki társadalmakban

Az előadás keretében bemutatásra kerülő kutatási terv átfogó célja a vidéki helyi társadalmakban jellemző, egymással bonyolult összefüggésben lévő társadalmi-közösségi viszonyok több szempontú feltárása. A vidéki terekben zajló helyi kooperációk, kötődések, perspektívák és részvétel szempontjából vizsgáljuk a kelet-magyarországi falusi, kisvárosi és nagyvárosi mobilitási folyamatokat, társadalmi mozgásokat (azok tradicionális és innovatív formáit). A falusi vagy kisvárosi életviszonyokat történelmileg meghatározó társadalmi-gazdasági-kulturális kooperáció jelentősége nem megkérdőjelezhető. A kooperáció egyes formái mára eltűntek, mások módosultak és újak keletkeztek. A kooperációban lévő csoportok egymáshoz fűződő társadalmi viszonyait leginkább a csoportok közötti egyenlőtlenségi helyzetek befolyásolják. Újratermelődnek a munkamegosztás és a helyi társadalom státusz-jellemzői, a helyi érdekek, identitások és normák egymást meghatározó viszonyrendszerei, az egyéni és a kollektív érdekazonosságok vagy érdekütközések. Ezen társadalmi mozgásokat is befolyásoló folyamatok feltárásán túl kutatásunkban különös hangsúlyt kap a kelet-magyarországi vidéki terekhez kapcsolódó identitásjellegű tradicionális (agrár) tevékenységek hatásainak vizsgálata is, amelyek egyes csoportok esetében ugyanolyan sajátos módon járulnak hozzá a mobilitási esélyek növeléséhez, mint más csoportok esetében az immobilitáshoz és a változatlansághoz történő alkalmazkodáshoz.

Az előadásban bemutatjuk kutatásunk mind a hat kutatási irányát, amelynek eredményeit 185 interjúval és 50 esetleírással alapozunk meg, és amelyeket 13 tanulmányban és egy kötetben foglalunk majd össze.

6. Molnár György (MTA KRTK RKI) – Váradi Mónika (MTA KRTK RKI)

(Köz)foglalkoztatás és (im)mobilitás

A 2009 és 2017 közötti időszakban a közfoglalkoztatás folyamatosan változtatta arculatát. Az Út a munkához! program, majd a 2011-es átfogó foglalkoztatáspolitikai intézkedéscsomag arra a hipotézisre épült, hogy az alacsony iskolai végzettségűek alacsony foglalkoztatási szintjének fő oka, hogy az érintettek számára előnyösebb segélyből élni és mellette alkalmanként fekete munkát vállalni, ezért munkára kell készíteni őket, illetve a tartósan munka nélkül lévőknek meg kell tanítani dolgozni. Az erre a hipotézisre felépített rendszer a válság körülményei között diszfunkcionálisnak bizonyult, ezért munkapiaci eszközből hamarosan *de facto* szociális eszközzé alakult. A munkapiaci és a szociális szempontok közötti ellentmondások kikényszerítették a rendszer további átalakulását, domináns eszközzé vált az ún. értékteremtő közfoglalkoztatás. Ennek eredményeként a közfoglalkoztatás újabb, településüzemeltetési és fejlesztési funkcióval bővült. Mindennek eredményeként a közfoglalkoztatás sokkal inkább a foglalkoztatási mobilitást gátló, mintsem azt elősegítő eszközzé vált.

A gazdasági fellendüléssel és a helyenként jelentkező munkaerőhiánnyal párhuzamosan azonban az elmúlt évben megindult, s jelenleg is tartó tendencia a kiáramlás a közfoglalkoztatásból az elsődleges munkaerőpiacra, a folyamatot a közfoglalkoztatás szabályozásának megváltozása, ugyanakkor a gazdaságban fellépő jelentős munkaerőigény (munkaerőhiány) egyaránt generálja. További kutatásunk kérdése, hogy a támogatott foglalkoztatásból az elsődleges munkaerőpiacra való kiáramlás, a munkaerőpiacok közötti mobilitás mennyiben köszönhető a közfoglalkoztatás rendszerének, beszélhetünk-e (szándékolt) reintegrációs hatásokról. Hogyan érvényesül, mit jelent a munkaerő-piaci mobilitás szelektivitása a közfoglalkoztatásból kilépők, ill. a bennmaradók életkora, képzettsége, neme, lakóhelye értelmében? A közfoglalkoztatás rendszerében bekövetkező változások milyen közpolitikai/szakpolitikai beavatkozásokat tesznek szükségessé, indokolttá?

7. Husz Ildikó (MTA TK Gyerekesély-kutató Csoport)

A szociális ellátórendszer szerepe a társadalmi mobilitás növelésében

Az oktatás szerepét a státuselérésben és a társadalmi mobilitásban aligha kell hangsúlyozni. Ennek ellenére, Európa számos országában tapasztalható, hogy az oktatási expanzióval nem nőtt – vagy nem arányosan nőtt – a társadalmi fluiditás (relatív társadalmi mobilitás) mértéke. Az oktatás áldásos hatását ugyanis nem minden társadalmi réteg tudja kihasználni; különösen igaz ez a rétegződés legalsó szegmensére.

Mint tudjuk, Magyarországon igen jelentős a családi háttér hatása a gyerekek iskolai teljesítményére. A mainstream oktatási rendszer úgy tűnik, kudarcot vallott a családból hozott hátrányok kiegyenlítésében a szegénységben vagy mélyszegénységben élő gyerekek esetében. Esetükben gyakran olyan komplex hátrányokról beszélhetünk, amelyek csökkentéséhez az oktatási intézmények eszköztárában nem elegendő. A szociális szolgáltatások rendszerének jelenlegi átalakítása azt a célt szolgálja, hogy a korábbinál lényegesen nagyobb szerepet kapjanak ezek az intézmények a szegénységben élő gyerekek társadalmi hátrányainak csökkentésében, a generációkon átívelő szegénységi ciklus megtörésében. Kutatásunkban azt vizsgáljuk, hogy vajon mennyiben tud ennek az elvárásnak a szociális szolgáltatórendszer megfelelni. Az előadásban a kutatás fő tématerületeit és kutatási kérdéseit mutatom be.

8. Rácz Andrea (*ELTE TTK Szociális Munka Tanszék*)

Szociális és gyermekvédelmi ellátórendszer működési mechanizmusai

A szegénység és társadalmi kirekesztődés újratermelődésének megszakításában és a következmények mérséklésében nem csak az egyénekre és családokra hárul felelősség, hanem kiemelten fontos feladata van ebben a különböző szakágazati intézményrendszereknek is. Jelenleg kevés információval rendelkezünk a szociális ellátórendszer minősége és a társadalmi mobilitás esélyeinek összefüggéseiről. A kutatás kvalitatív és kvantitatív módszertanra épül és a szociális, gyermekjóléti- és gyermekvédelmi rendszer feladatellátását, működési mechanizmusait vizsgálja. Az előadás keretében a kutatás célkitűzéseit mutatjuk be, melynek központi kérdése, hogy a helyi szociális intézményeknek és szolgáltatásoknak milyen jellegzetes működési és kirekesztő mechanizmusai azonosíthatók.

9. Csáki Anikó (*Váltó-Sáv Alapítvány*), **Köllő János** (*MTA KRTK KTI*), **Kőműves Zsófia** (*PhD hallgató Genf*), **Márk Lili** (*CEU*), **Mészáros Mercedes** (*Váltó-Sáv Alapítvány*)

Élet a börtön után

A kutatás alapját egy olyan vizsgálat adja, amely a fogvatartottak börtön előtti és börtön utáni munkaerőpiaci pályájának feltárására irányul, különös tekintettel arra a kérdésre, milyen vállalatok, milyen gyakorisággal, milyen hosszan, milyen munkakörökben és mennyiért foglalkoztatnak börtönviselt embereket. A vizsgálódás a magyar népesség 50%-os véletlen mintáján alapul, a megfigyelt személyeket 2003. január és 2011. december között követjük, havi gyakorisággal. Ismert a megfigyelt személyek munkaerőpiaci státusza, munkáltatója (anonim módon), a munkáltató pénzügyi adatai, a személy munkaköre, keresete, transzferei. A mintában 36 358 olyan személy szerepel, aki legalább egyszer volt börtönben vagy előzetesben a fenti időszakban. A kvantitatív elemzést egy kis mintás, egyéni és vállalati interjúkon alapuló interjú vizsgálat egészíti ki, ami az elhelyezkedési esélynek és a fogvatartottak alkalmazásával kapcsolatos vállalati megfontolásoknak a kvantitatív elemzés számára megközelíthetetlen dimenzióit tárja fel.

10. Feischmidt Margit (*MTA TK KI*) – **Zakariás Ildikó** (*MTA TK KI*)

A szolidaritás és a fenyegetettség a földrajzi mobilitás kontextusában, Németországban élő magyarokkal készült online adatfelvétel és interjúk alapján.

Az Európai Unió országainak politikai nyilvánosságában a közel-keleti válságövezetektől érkező menekültek ügyét elsősorban a biztonságosítás vagy a humanitarizmus keretében helyezik el. Előbbi szerint a bevándorlók érkezése a befogadó társadalom egységét és kohézióját veszélyezteti, utóbbi ezzel szemben a menekülteket áldozatként látta, akiknek anyagi és szimbolikus támogatása a befogadó társadalom erkölcsi kötelessége. Kutatásunkban azt vizsgáltuk, hogy Németországban élő vagy dolgozó magyarok kettős (magyarországi és németországi) beágyazottsága, a politikai diskurzusok különböző formáinak való többes kitettség hogyan kapcsolódik össze a közel-keleti menekültek iránti szolidaritás vagy elutasítás hétköznapi elképzeléseivel. Milyen szerepe van ebben a migráció személyes tapasztalatának, a státuszért vívott küzdelmeknek és a többes kötődés különféle mintázatainak? Az előadás 15 kvalitatív félig-strukturált interjú valamint egy 640 válaszadó által kitöltött online kérdőív elemzésére támaszkodik.